

Wiesław Koczur

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Ekonomii
Katedra Polityki Społecznej i Gospodarczej
wieslaw.koczur@ue.katowice.pl

ZAOPATRZENIE EMERYTALNE SŁUŻB MUNDUROWYCH JAKO ELEMENT SYSTEMU ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO

Streszczenie: Celem niniejszego opracowania jest prezentacja i ocena rozwiązań jednego z kluczowych elementów systemu zabezpieczenia społecznego w Polsce – zaopatrzenia emerytalnego służb mundurowych, na tle rozwiązań funkcjonujących w ramach powszechnego systemu ubezpieczenia emerytalnego. W opracowaniu uwzględniono problematykę genezy i ewolucji owego zaopatrzenia, jego zakresu przedmiotowego oraz zasad organizacji i finansowania. Ukazano w nim także związki wskazanego systemu świadczeń z powszechnym systemem emerytalnym, a także odmienności, jakie występują pomiędzy tymi systemami. Dokonano także generalnej oceny rozwiązań w zakresie zaopatrzenia emerytalnego służb mundurowych po zmianach dokonanych przez ustawodawcę polskiego w tym zakresie w 2012 r.

Słowa kluczowe: zabezpieczenie społeczne, służby mundurowe, zaopatrzenie emerytalne, emerytury wojskowe, emerytury policyjne.

Wprowadzenie

Zabezpieczenie społeczne definiuje się w teorii polityki społecznej jako całość środków i działań instytucji publicznych, za pomocą których społeczeństwo stara się zabezpieczyć swoich obywateli przed niezawinionym przez nich niedostatkiem, groźbą niemożności zaspokojenia podstawowych, społecznie uznawanych za ważne potrzeb, związanych z wystąpieniem zdarzenia losowego [Pisz, 1998, s. 14; Pieters, 2006, s. 2]. Istotnym elementem polskiego systemu zabezpieczenia społecznego jest tzw. zaopatrzenie emerytalne służb munduro-

wych, obejmujące swoim zakresem dwa następujące subsystemy: zaopatrzenie emerytalne żołnierzy zawodowych oraz zaopatrzenie emerytalne funkcjonariuszy służb zmilitaryzowanych (Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Służby Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej). Choć funkcjonowanie wskazanego systemu świadczeniowego jest niewątpliwie ważne, tak z powodów natury społecznej, jak i ekonomicznej (znaczne wydatki z budżetu państwa na finansowanie przyznawanych w jego ramach świadczeń¹), to jak dotąd poświęcono mu w piśmiennictwie niewiele miejsca. Celem opracowania jest zatem analiza zakresu przedmiotowego zaopatrzenia emerytalnego służb mundurowych (ze wskazaniem podobieństw i różnic, jakie występują w nim, w porównaniu do rozwiązań funkcjonujących w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych) oraz zasad jego organizacji i finansowania.

1. Geneza i ewolucja zaopatrzenia emerytalnego w służbie państwowej

W Polsce problematykę zaopatrzenia emerytalno-rentowego w służbie państwowej uregulowano kompleksowo po raz pierwszy w ustawie z dnia 11 grudnia 1923 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy państwowych i zawodowych wojskowych (Dz.U. z 1924 r., nr 6, poz. 46). W okresie powojennym system ten zniesiono w ramach reformy emerytalnej z 1954 r. w stosunku do funkcjonariuszy cywilnych, bez zmian pozostawiono zaś sprawy żołnierzy zawodowych oraz funkcjonariuszy innych jednostek zmilitaryzowanych [Muszalski, 1988, s. 17 i n.]

W ramach reformy powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych wprowadzonej w 1999 r. objęto zakresem podmiotowym obowiązkowego ubezpieczenia emerytalnego i rentowego także żołnierzy zawodowych oraz funkcjonariuszy służb zmilitaryzowanych, którzy podjęli służbę po 1 stycznia 1999 r. Rozwiązanie to nie spotkało się jednak z ich akceptacją (zdaniem zainteresowanych miało ono jakoby powodować obniżenie prestiżu oraz rangi wykonywanej służby) i ostatecznie z dniem 1 października 2003 r. nastąpiło ich wyłączenie z systemu ubezpieczeń społecznych i objęcie zakresem zaopatrzenia emerytalnego, finansowanego z budżetu państwa i realizowanego na wcześniejszych

¹ Na przykład w 2015 r. na realizację świadczeń przysługujących z zaopatrzenia emerytalnego żołnierzy zawodowych przeznaczono kwotę 7 384 mld zł [www 1], zaś na realizację zaopatrzenia emerytalnego funkcjonariuszy podległych MSWiA 8 450 mld zł [www 2].

zasadach. Obecnie funkcjonujące w Polsce zaopatrzenie emerytalne w służbie państwowej regulują dwie ustawy: z 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin (tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r., poz. 330 z późn. zm.) oraz z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r., poz. 960 z późn. zm.)².

Ustawy te normują ogół spraw związanych z zaopatrzeniem emerytalnym wymienionych kategorii osób, w szczególności zaś zakres świadczeń, warunki nabywania prawa do nich oraz zasady i tryb ich realizacji. W niewielkim zakresie stosuje się tu przepisy dotyczące powszechnego ubezpieczenia emerytalnego. Jakkolwiek obie wymienione ustawy zawierają odesłania do przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 z późn. zm.), to jak podnosi się w literaturze przedmiotu [Malaka, 2007, s. 154], jej znaczenie w zakresie kształtowania sytuacji emerytalnej funkcjonariuszy służb mundurowych należy uznać za marginalne.

2. Zaopatrzenie emerytalne żołnierzy zawodowych

Jak stanowi art. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin, żołnierzom zwalnianym z zawodowej służby wojskowej przysługuje z budżetu państwa zaopatrzenie emerytalne z tytułu wysługi lat lub w razie całkowitej niezdolności do służby, a członkom ich rodzin – w razie śmierci żywiciela.

W ramach omawianego zaopatrzenia przysługują następujące rodzaje świadczeń:

- a) świadczenia pieniężne: emerytura wojskowa, wojskowa renta inwalidzka, wojskowa renta rodzinna, dodatki do emerytury lub renty, zasiłek pogrzebowy,
- b) inne świadczenia i uprawnienia, takie jak świadczenia lecznicze, świadczenia socjalne, prawo do umieszczenia w domu emeryta wojskowego.

² Zaznaczyć przy tym należy, iż szereg istotnych zmian w zakresie poruszanej materii wprowadzono przepisami ustawy z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin, ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej i ich rodzin oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2012 r., poz. 664).

Zaznaczyć przy tym należy, iż wymienione w powyższym katalogu świadczenia lecznicze przysługują obecnie żołnierzom zwalnianym ze służby (podobnie, jak żołnierzom pozostającym w służbie) na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r., poz. 164 z późn. zm.), a więc na zasadach określonych dla ogółu obywateli.

Emerytura wojskowa to obecnie świadczenie należne z tytułu wysługi (służby), finansowane z budżetu państwa. Przysługuje ono żołnierzowi zwolnionemu z zawodowej służby wojskowej, który w dniu zwolnienia z tej służby posiada 15 lat służby wojskowej w Wojsku Polskim, z wyjątkiem żołnierza, który ma ustalone prawo do emerytury określonej w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, obliczonej z uwzględnieniem okresów służby wojskowej w Wojsku Polskim i okresów równorzędnych z tą służbą³. Nie jest zatem możliwe nabycie prawa do przedmiotowego świadczenia wówczas, gdy wcześniej doszło do ustalenia prawa do emerytury powszechnej (z systemu ubezpieczeń społecznych), z uwzględnieniem okresu służby.

W przypadku żołnierza, który pozostawał w służbie przed dniem 2 stycznia 1999 r., emerytura wojskowa wynosi 40% podstawy jej wymiaru (którą stanowi uposażenie należne żołnierzowi zawodowemu w ostatnim miesiącu pełnienia zawodowej służby wojskowej) za 15 lat służby wojskowej i wzrasta o:

- 1) 2,6% podstawy wymiaru – za każdy dalszy rok tej służby,
- 2) 2,6% podstawy wymiaru – za każdy rok okresów składkowych poprzedzających służbę, nie więcej jednak niż za trzy lata tych okresów,
- 3) 1,3% podstawy wymiaru – za każdy rok okresów składkowych ponad trzyletni okres składkowy, o którym mowa w pkt 2,
- 4) 0,7% podstawy wymiaru – za każdy rok okresów nieskładkowych poprzedzających służbę.

Omawiane świadczenie podwyższa się także za każdy rok służby wymagającej szczególnie wysokiej sprawności psychofizycznej, za każdy rok pełnienia służby w warunkach szczególnego narażenia na utratę zdrowia i życia, a także w przypadku, gdy inwalidztwo żołnierza pozostaje w związku ze służbą. Z kolei emerytura wojskowa dla żołnierza, który został powołany do zawodowej służby wojskowej po raz pierwszy po dniu 1 stycznia 1999 r., wynosi 40% podstawy jej wymiaru za 15 lat służby wojskowej i wzrasta według zasad określonych w art. 15 ust. 1 pkt 1 i ust. 1a-5 powołanej ustawy, co oznacza, iż nie uwzględnia się tu

³ Do okresów służby wojskowej, od których uzależnione jest nabycie prawa do emerytury, zalicza się okres urlopu wychowawczego w wymiarze łącznym nie większym niż 3 lata.

wskazanych wyżej okresów składkowych i nieskładkowych. Pozostaje to w związku z faktem, że w nowym systemie emerytalnym okresy ubezpieczenia sprzed wstąpienia do służby wojskowej oraz po niej mogą stanowić podstawę do nabycia prawa do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego. Podkreślenia wymaga fakt, iż zgodnie z art. 95 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, żołnierz, który wstąpił do służby po 1 stycznia 1999 r., może łączyć oba prawa do emerytury. Zaznaczyć przy tym należy, iż dla wskazanych wyżej kategorii osób określono zarówno maksymalną, jak i minimalną wysokość wojskowych świadczeń emerytalnych. I tak, maksymalna kwota emerytury wojskowej nie może przekraczać 75% podstawy jej wymiaru, przy czym kwota ta obejmuje także 15% podwyższenie wysokości świadczenia z tytułu inwalidztwa pozostającego w związku ze służbą⁴. Z kolei minimalna wysokość emerytury wojskowej nie może być niższa od kwoty najniższej emerytury określonej przepisami ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Ustalając, czy świadczenie emerytalne osiąga tę kwotę, nie uwzględnia się żadnych dodatków i świadczeń przysługujących do owego świadczenia, bierze się pod uwagę natomiast wskazane wyżej podwyższenie świadczenia z tytułu inwalidztwa.

Przedstawione wyżej rozwiązania w zakresie zasad nabywania prawa do emerytury wojskowej oraz jej wysokości odnoszą się do żołnierzy powołanych do zawodowej służby wojskowej przed dniem 1 stycznia 2013 r. W przypadku żołnierzy powołanych do zawodowej służby wojskowej po raz pierwszy po dniu 31 grudnia 2012 r. emerytura przysługuje żołnierzowi zwolnionemu z owej służby, który w dniu zwolnienia posiada ukończone 55 lat i co najmniej 25 lat służby wojskowej w Wojsku Polskim. Jako równorzędne ze służbą wojskową traktuje się okresy służby uwzględniane przy ustalaniu prawa do emerytury policyjnej. Zaznaczyć także należy, iż do okresów służby, od których uzależnione jest nabycie prawa do przedmiotowej emerytury, zalicza się okres urlopu wychowawczego, udzielonego w trakcie pełnienia służby, w wymiarze nie większym niż 3 lata. W przypadku wskazanej kategorii żołnierzy zawodowych emerytura wynosić będzie 60% podstawy jej wymiaru za 25 lat służby wojskowej i wzrastać będzie o 3% za każdy dalszy rok tej służby. Podstawę wymiaru emerytury stanowić będzie średnie uposażenie żołnierza należne przez okres kolejnych 10 lat kalendarzowych, wybranych przez żołnierza. W przypadku niewskazania przez żołnierza kolejnych lat kalendarzowych podstawę emerytury

⁴ Por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2008 r., II UZP 6/07, OSNP 2008, nr 9-10, poz. 139.

stanowić będzie średnie uposażenie żołnierza należne przez okres kolejnych 10 lat kalendarzowych poprzedzających rok zwolnienia ze służby. Jak stanowi art. 18h ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin, kwota przedmiotowej emerytury, bez uwzględnienia dodatków i świadczeń pieniężnych, o których mowa w art. 25 (dodatek pielęgnacyjny, świadczenia przyznane na podstawie odrębnych przepisów), nie może przekraczać 75% podstawy jej wymiaru.

Oceniając przedstawione wyżej nowe rozwiązania w zakresie zasad nabywania prawa do emerytury wojskowej i jej wysokości, zauważyć należy, iż zbliżają one system emerytalny żołnierzy zawodowych do rozwiązań występujących w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych, stanowiąc jednocześnie próbę ograniczenia dotychczasowych przywilejów emerytalnych tej grupy zawodowej.

Wojskowa renta inwalidzka przysługuje żołnierzowi zwolnionemu z zawodowej służby wojskowej, który stał się inwalidą wskutek doznania stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu:

- a) w czasie pełnienia służby,
- b) w ciągu 3 lat po zwolnieniu ze służby, jeżeli inwalidztwo jest następstwem urazów doznanych w czasie pełnienia służby lub chorób powstałych w tym czasie,
- c) w ciągu 3 lat po zwolnieniu ze służby wojskowej, jeżeli inwalidztwo jest następstwem wypadku pozostającego w związku z pełnieniem czynnej służby wojskowej albo choroby powstałej w związku ze szczególnymi właściwościami lub warunkami służby wojskowej.

W ustawie o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych określono trzy następujące grupy inwalidztwa żołnierzy całkowicie niezdolnych do służby wojskowej i dlatego z niej zwolnionych:

- I grupę inwalidztwa, do której zalicza się żołnierzy uznanych za całkowicie niezdolnych do zawodowej służby wojskowej wskutek stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, którzy są całkowicie niezdolni do pracy,
- II grupę inwalidztwa, do której zalicza się żołnierzy uznanych za całkowicie niezdolnych do zawodowej służby wojskowej wskutek stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, którzy są częściowo niezdolni do pracy,
- III grupę inwalidztwa, do której zalicza się żołnierzy uznanych za całkowicie niezdolnych do zawodowej służby wojskowej wskutek stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, którzy są jednak w pełni zdolni do pracy.

O inwalidztwie żołnierzy zawodowych i związku tego inwalidztwa ze służbą wojskową orzekają wojskowe komisje lekarskie. Podkreślenia wymaga również fakt, iż poza określeniem, do której z wymienionych wyżej grup inwalidzkich osoba zainteresowana należy i ustaleniem przyczyn inwalidztwa w określonym wyżej czasie, nie wymaga się do nabycia prawa do wojskowej renty inwalidzkiej spełnienia jakichkolwiek innych przesłanek, w szczególności określonego czasu służby. Jest to zatem rozwiązanie odmienne nie tylko od stosowanego w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych, ale także w ubezpieczeniu społecznym rolników [Koczur, 2012, s. 63].

Wysokość omawianego świadczenia wynosi: 80% podstawy wymiaru (takiej samej jak w przypadku emerytury wojskowej) – dla inwalidy I grupy; 70% podstawy wymiaru – dla inwalidy II grupy; 40% podstawy wymiaru – dla inwalidy III grupy. Przedmiotowe świadczenie zwiększa się o 10% podstawy wymiaru, gdy inwalidztwo powstało wskutek wypadku pozostającego w związku ze służbą lub wskutek choroby powstałej w związku ze szczególnymi właściwościami bądź warunkami służby, z tytułu których przysługują świadczenia odszkodowawcze.

Zarówno emerytura wojskowa, jak i renta inwalidzka, podobnie jak świadczenia z ubezpieczenia społecznego, podlegają obniżeniu w razie osiągnięcia przychodu z tytułu aktywności zarobkowej objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, na zasadach określonych w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (art. 104), z modyfikacją przyjętą w art. 40 ustawy zaopatrzeniowej. Analiza wskazanych rozwiązań normatywnych uzasadnia jednak twierdzenie, że zasady obniżania świadczeń mundurowych we wskazanych wyżej okolicznościach są znacznie korzystniejsze, niż ma to miejsce w przypadku osób pobierających świadczenia emerytalno-rentowe z systemu ubezpieczeń społecznych. Przepisy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i ich rodzin konsekwentnie wykluczają łączenie prawa do emerytury wojskowej z pobieraniem uposażenia. Jak stanowi art. 39a ustawy zaopatrzeniowej, prawo do emerytury ulega zawieszeniu w razie ponownego powołania emeryta do zawodowej służby wojskowej albo przyjęcia do służby w Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, Służbie Wywiadu Wojskowego, Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, Straży Granicznej, Biurze Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej lub Służbie Więziennej.

Wojskowa renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny zmarłego lub zaginionego w czasie pełnienia służby żołnierza zawodowego, zmarłego emeryta lub rencisty wojskowego, na zasadach i w wysokości określo-

nych w przepisach ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (art. 65-74), z pewnymi zmianami dotyczącymi podstawy jego wymiaru. Otóż w razie śmierci albo zaginięcia żołnierza zawodowego rentę rodzinną oblicza się od renty inwalidzkiej I grupy, jaka przysługiwałaby temu żołnierzowi w dniu jego śmierci albo zaginięcia, bez uwzględnienia dodatku pielęgnacyjnego. Podkreślić także należy, iż odmiennie niż w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych, w razie śmierci albo zaginięcia żołnierza w czasie wykonywania zadań służbowych poza granicami kraju, renta rodzinna przysługuje małżonkowi bez względu na wiek i stan zdrowia⁵.

W ramach przedmiotowego systemu świadczeniowego do emerytury lub renty przysługują także dodatki: pielęgnacyjny oraz dla sierot zupełnych, przyznawane na zasadach i w wysokości obowiązujących w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych. Na analogicznych zasadach przysługuje tu także zasiłek pogrzebowy.

Jak wskazano wyżej, cechą charakterystyczną zaopatrzenia emerytalnego żołnierzy zawodowych i ich rodzin jest katalog świadczeń, wykraczający poza typowe świadczenia emerytalno-rentowe i obejmujący także specyficzne kategorie świadczeń, określone enigmatycznie w ustawie zaopatrzeniowej mianem świadczeń socjalnych. Zaznaczyć przy tym należy, iż wskazana ustawa statuuje jedynie ogólne prawo do tego rodzaju świadczeń oraz określa zasady gromadzenia środków finansowych na ich realizację. Rodzaj, tryb i zasady ich przyznawania określają bowiem obecnie przepisy rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z 24 września 2009 r. w sprawie funduszu socjalnego emerytów i rencistów wojskowych oraz przekazywania środków funduszu socjalnego między wojskowymi organami emerytalnymi (Dz.U. z 2009 r., nr 107, poz. 890), z treści których wynika, iż pod pojęciem „świadczeń socjalnych” kryją się dość zróżnicowane świadczenia o charakterze majątkowym, takie jak:

- 1) zapomogi pieniężne, przyznawane:
 - a) w przypadku zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych albo przewlekłej choroby świadczeniobiorcy lub uprawnionych członków rodziny prowadzących z nim gospodarstwo domowe,
 - b) w przypadku pogorszenia warunków materialnych;
- 2) zwrot kosztów opieki paliatywno-hospicyjnej;

⁵ Podobnie w przypadku śmierci żołnierza po zwolnieniu ze służby, jeżeli śmierć owa nastąpiła wskutek wypadku albo choroby powstałej w czasie wykonywania zadań służbowych poza granicami państwa, związanych z realizacją celów, o których mowa w art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r., poz. 1510).

3) częściowy zwrot kosztów leczenia w sanatoriach, uzdrowiskach oraz zakładach rehabilitacyjnych. Podkreślenia wymaga, iż w odniesieniu do tej kategorii świadczeń przyjęto zasadę uwarunkowania prawa do ich przyznania od poziomu dochodu na osobę w rodzinie emeryta lub rencisty, a także określono reguły pierwszeństwa w ich rozdziale. Jak trafnie zauważa A. Malaka [2007, s. 166], przyjęte w zakresie poruszanej materii rozwiązania normatywne uzasadniają twierdzenie, iż są to świadczenia o charakterze pomocowym, przyznawane według uznania organu emerytalnego na podstawie kryterium potrzeby.

Podkreślenia wymaga fakt, iż prawo do omawianego zaopatrzenia emerytalnego nie przysługuje żołnierzowi, który został skazany prawomocnym wyrokiem sądu na karę dodatkową pozbawienia praw publicznych lub na karę degradacji za przestępstwo, które zostało popełnione przed zwolnieniem ze służby. Jednak w takiej sytuacji okres wysługi żołnierza zawodowego liczony jest jako okres zatrudnienia (składkowy), co oznacza, że wskazana osoba może ubiegać się o emeryturę na warunkach przewidzianych w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych. Istotną kwestią pozostaje wówczas przekazanie do Funduszu Ubezpieczeń Społecznych składek za okres służby owego żołnierza, w trybie art. 6a ustawy o zaopatrzeniu żołnierzy zawodowych i ich rodzin [Jończyk, 2006, s. 234].

Decyzje w sprawach przedmiotowego zaopatrzenia emerytalnego wydają wojskowe organy emerytalne (Wojskowe Biura Emerytalne), które dokonują również wypłaty przedstawionych wyżej świadczeń pieniężnych.

3. Zaopatrzenie emerytalne funkcjonariuszy służb zmilitaryzowanych

Podobnie jak żołnierzom zawodowym i członkom ich rodzin, także funkcjonariuszom Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej przysługuje z budżetu państwa zaopatrzenie emerytalne z tytułu wysługi lat lub w razie całkowitej niezdolności do służby, a członkom ich rodzin – w razie śmierci żywiciela⁶.

⁶ Przypomnieć należy, iż Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 3 marca 2015 r., sygn. akt K 39/13 (Dz.U. z 2015 r., poz. 334), za niezgodne z Konstytucją RP uznał pominięcie wśród osób uprawnionych do wskazanego zaopatrzenia emerytalnego funkcjonariuszy Służby Celnej, którzy wykonują zadania określone w art. 2 ust. 1 pkt 4-6 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Celnej (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r., poz. 1404 z późn. zm.).

W ramach omawianego zaopatrzenia przysługują:

- a) świadczenia pieniężne: emerytura, renta inwalidzka oraz renta rodzinna, nazywane „policyjnymi”, niezależnie od tego, czy przysługują funkcjonariuszom policji i członkom ich rodzin czy też innym wymienionym wyżej kategoriom funkcjonariuszy i ich rodzinom, a także dodatki do emerytur i rent oraz zasiłek pogrzebowy,
- b) inne świadczenia i uprawnienia, takie jak świadczenia lecznicze, świadczenia socjalne oraz prawo do lokalu mieszkalnego albo do pomocy w budownictwie mieszkaniowym.

Przyjęte w przedmiotowym systemie zaopatrzenia emerytalnego rozwiązania w zakresie nabywania prawa do wskazanych wyżej świadczeń oraz zasad ich realizacji są niemal identyczne, jak w przypadku zaopatrzenia emerytalnego żołnierzy zawodowych i ich rodzin, z różnicami odnoszącymi się jedynie do:

- 1) zaliczalności okresów równorzędnych ze służbą (w Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, Służbie Wywiadu Wojskowego, Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, Straży Granicznej, Biurze Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej lub w Służbie Więziennej) uprawniających do świadczeń, co wynika z charakteru służby,
- 2) podwyższenia maksymalnego wymiaru emerytury policyjnej do 80% podstawy wymiaru, w przypadku gdy zwiększenie świadczenia następuje wskutek inwalidztwa pozostającego w związku ze służbą,
- 3) niestosowania w odniesieniu do osób pobierających policyjne renty rodzinne zawieszenia lub zmniejszenia świadczenia, w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, jeżeli śmierć funkcjonariusza pozostająca w związku ze służbą była następstwem czynu karalnego; ponadto, w takim przypadku, renta rodzinna przysługuje małżonkowi funkcjonariusza bez względu na jego wiek i stan zdrowia.

Prawo do świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego służb zmilitaryzowanych nie przysługuje funkcjonariuszowi, który został skazany prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne lub przestępstwo skarbowe umyślne, ścigane z oskarżenia publicznego, popełnione w związku z wykonywaniem czynności służbowych i w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, albo za przestępstwo określone w art. 258 Kodeksu karnego (przestępczość zorganizowana), lub wobec którego orzeczono prawomocnie środek karny pozbawienia praw publicznych za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, które zostało popełnione przed zwolnieniem ze służby. Skazanie emeryta lub rencisty prawomocnym wyrokiem sądu za wskazane wyżej rodzaje przestępstw powoduje utra-

tę prawa do przedmiotowego zaopatrzenia emerytalnego. W takim przypadku emeryt lub rencista może nabyć prawo do świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń emerytalnego i rentowych, jeżeli spełnia warunki określone w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Konieczne jest przy tym odprowadzenie za wskazaną osobę do Funduszu Ubezpieczeń Społecznych składek na ubezpieczenie emerytalne, za okres służby po 31 grudnia 1998 r., co wiąże się z faktem wyliczania wysokości emerytury powszechnej od kwoty składek zgromadzonych na indywidualnym koncie danej osoby. Nie zachodzi natomiast potrzeba przekazania do FUS składek za okres służby przed 2 stycznia 1999 r., ponieważ okres ten uwzględnia się w wymiarze emerytury powszechnej w postaci kapitału początkowego, który Zakład Ubezpieczeń Społecznych wyliczy funkcjonariuszowi przechodzącemu na emeryturę powszechną na podstawie art. 173 ust. 1b ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych [Jędrasik-Jankowska, Jankowska, 2011, s. 609].

Jak wskazano wyżej, świadczenia z zaopatrzenia emerytalnego służb zmilitaryzowanych finansowane są z budżetu państwa, a dokładnie rzecz ujmując, z budżetów resortów, którym podlegają poszczególne służby. Przyznawaniem i realizacją świadczeń przysługujących z omawianego systemu zaopatrzeniowego zajmują się z kolei odpowiednie komórki organizacyjne, usytuowane w strukturach kierowania poszczególnymi formacjami mundurowymi (w stosunku do funkcjonariuszy Policji, Urzędu Ochrony Państwa, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej oraz członków ich rodzin jest to Zakład Emerytalno-Rentowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji; w stosunku do funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego i Służby Wywiadu Wojskowego oraz członków ich rodzin – Wojskowe Biuro Emerytalne, zaś w stosunku do funkcjonariuszy Służby Więziennej i członków ich rodzin – Biuro Emerytalne Służby Więziennej). Prawo do przedmiotowego zaopatrzenia emerytalnego i wysokość przysługujących z niego świadczeń pieniężnych ustalają w formie decyzji wskazane wyżej organy emerytalne. Od decyzji, o których mowa, podobnie jak w przypadku zaopatrzenia emerytalnego żołnierzy zawodowych, przysługuje zainteresowanemu odwołanie do sądu ubezpieczeń społecznych, według zasad określonych w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego. Zauważyć zatem należy, iż zarówno w przypadku zaopatrzenia emerytalnego żołnierzy zawodowych, jak i zaopatrzenia emerytalnego funkcjonariuszy służb zmilitaryzowanych oraz ich rodzin dochodzenie prawa do świadczeń na drodze sądowej odbywa się na zasadach analogicznych, jak w przypadku osób ubezpieczonych, tak w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych, jak i w ubezpieczeniu społecznym rolników.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza rozwiązań w zakresie zaopatrzenia emerytalnego służb mundurowych uzasadnia twierdzenie, iż jakkolwiek w wyniku zmian w zakresie wskazanej materii, wprowadzonych w życie w 2012 r., nastąpiło pewne zbliżenie wskazanego systemu świadczeniowego do rozwiązań występujących w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych, to jednak nadal jest to system odrębny, nie tylko w sensie normatywnym, ale także organizacyjno-finansowym. Przede wszystkim uwagę zwraca inny niż w powszechnym systemie emerytalnym zakres przedmiotowy oraz katalog świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego służb mundurowych, a także bardziej liberalne zasady nabywania prawa do świadczeń. Zauważyć także należy, iż wymiar świadczeń emerytalnych i rentowych przyznawanych w ramach tego systemu świadczeniowego jest znacznie wyższy, zarówno w porównaniu ze świadczeniami wypłacanymi z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS), jak i przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (tab. 2), co wynika z kolei z innego niż we wskazanych systemach sposobu ich wyliczania, odnoszącego się bezpośrednio do osiąganego wcześniej przez daną osobę uposażenia i uwzględniającego ponadto w określonych sytuacjach dodatkowe zwiększenie wysokości przedmiotowych świadczeń.

Tabela 1. Przeciętna miesięczna wysokość brutto świadczeń emerytalnych i rentowych w Polsce w 2014 r. (w zł)

	ZUS (FUS)	KRUS	MON	MS	MSWiA
Emerytura	2 043,11	1 176,46	3 333,13	3 600,51	3 443,19
Renta z tytułu niezdolności do pracy	1 536,38	987,83	3 106,55	2 698,26	2 812,68
Renta rodzinna	1 768,86	1 230,97	2 752,52	2 686,61	2 619,91

Źródło: Na podstawie: GUS [2015, s. 64 i n.]; ZUS [2015, s. 11 i n.].

Stopień społecznej akceptacji przywilejów emerytalnych funkcjonariuszy służb mundurowych nie jest wysoki, należy jednak pamiętać, iż wynikają one ze specyfiki ich służby (związanej m.in. z licznymi zagrożeniami dla zdrowia i życia). Nie zmienia to faktu, iż zachodzi potrzeba dalszego racjonalizowania przedstawionych wyżej rozwiązań, w szczególności w zakresie warunków nabywania prawa do świadczeń oraz zasad określania ich wysokości. Zasadne wydaje się także rozważenie zmiany nazwy analizowanego systemu świadczeniowego, tak aby odpowiadała ona przyjętemu przez ustawodawcę jego zakresowi przedmiotowemu i charakterowi realizowanej ochrony socjalnej.

Literatura

- GUS (2015), *Emerytury i renty w 2014 r.*, Warszawa.
- Jankowska-Jędrasik I., Jankowska K. (2011), *Prawo do emerytury. Komentarz do ustaw z orzecznictwem*, LexisNexis, Warszawa.
- Jończyk J. (2006), *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków.
- Koczur W. (2012), *Zabezpieczenie społeczne. Zarys problematyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice.
- Małaka A. (2007), *Zaopatrzenie emerytalne służb mundurowych* [w:] U. Jackowiak, L. Abramowicz (red.), *Ryzyko starości – problemy zabezpieczenia*, PSUS, Kraków, s. 154-168.
- Muszalski W. (1988), *Zaopatrzenie emerytalne funkcjonariuszy państwowych w Polsce (1918- 1954)*, „Studia i Materiały z Historii Ubezpieczeń Społecznych w Polsce”, nr 6, s. 17-26.
- Pieters D. (2006), *Social Security: An Introduction into the Basic Principles*, Wolters Kluwer, Deventer–Boston.
- Pisz Z. (1998), *Uwagi ogólne o zabezpieczeniu społecznym* [w:] Z. Pisz (red.), *Zabezpieczenie społeczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław, s. 11-32.
- Ustawa z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin. Tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r., poz. 330 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin. Tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r., poz. 960 z późn. zm.
- ZUS (2015), *Informacja o świadczeniach pieniężnych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych świadczeniach z zabezpieczenia społecznego*, Warszawa.
- [www 1] www.mon.gov.pl/d/pliki/dokumenty/rozne/2015/02/budzet2015.pdf (dostęp: 21.11.2016).
- [www 2] www.mswia.gov.pl/bip/budzet/plan-wydatków-resortu-s/2015/23470 (dostęp: 21.11.2016).

THE NON-CONTRIBUTORY PENSION SCHEME FOR UNIFORMED SERVICE (PROFESSIONAL SOLDIERS, POLICE OFFICERS AND OTHER) AS A PART OF SOCIAL SECURITY SYSTEM IN POLAND

Summary: The aim of this study is to present solutions to one of the key elements of the social security system in Poland – retirement pension uniformed services, including its scope: 1) supply pension professional soldiers and their families, as well as 2) supply of pension services militarized and their families. The study takes into account the prob-

lems of the genesis and evolution of this supply, its scope, organization and financing. It also depicts the relationships of the system indicated the benefits of the general social security scheme, as well as the differences that exist between these systems. There has also been a general evaluation of solutions for retirement pension uniformed services after the changes made by the Polish legislature in this regard in 2012.

Keywords: social security system, uniformed service, non-contributory pension scheme, pension for professional soldiers, pension for police officers.